

LYND WARD VE AĞAÇ BASKI ROMANI VERTIGO

LYND WARD AND HIS WOODCUT NOVEL VERTIGO

Burçak Balamber*

Öz

Yirminci yüzyılın ilk yarısında Alman Dışavurumculuk'tan ve film ve karikatür gibi görsel kültürden beslenerek doğan *ağaç baskı roman*, yazı kullanmadan sadece görsellerle hikaye anlatma prensibine dayanır. Literatürde *yazısız roman* terimiyle dönüşümlü olarak kullanılmakta olan ağaç baskı roman, kısa ömürlü bir akım olsa da günümüz grafik romanına temel hazırlamış ve yön vermiş olması açısından büyük öneme sahiptir. Bu akımın Amerika'daki öncüsü olmuş Lynd Ward, ilk kez 1929'da ürettiği ağaç baskı romanı *Tanrıların Adamı* ile büyük ses getirmiştir. Bu makalede ele alınacak olan *Vertigo*, Ward'ın bu alanda kazandırmış olduğu altı eserden sonuncusudur ve sanatçının başyapıtı olarak görülmektedir.

Bu makalede, Ward'ın *Vertigo* romanında resimsel hikaye anlatma biçimi ve ağaç gravür tekniğini kullanım şekli ele alınmıştır. Literatür taraması yönteminin kullanıldığı bu makalede amaç, Lynd Ward'ın *Vertigo* romanını kullanılan teknik, hikaye kurgusu ve kompozisyon unsurları bakımından incelemeyi ve Türkiye'de kaynak eksikliği olduğu dikkat çeken ağaç baskı roman akımı konusunda literatüre katkı sağlamayı amaçlamaktadır.

Ahahtar Kelimeler: Lynd Ward, Ağaç Baskı Roman, Yazısız Roman, *Vertigo*.

Abstract

Emerging from the influence of German Expressionism and the visual culture of silent film and caricature in the first half of the twentieth century, *woodcut novel* is a genre in which a narrative is told with only images, without using any text. Also known as *wordless novel*, woodcut novel has a great importance since it paved the way for today's graphic novel, even though its popularity couldn't last for long. Lynd Ward who became the pioneer of the genre in America produced his first woodcut novel *Gods' Man* in 1929. After its great success both artistically and commercially, Ward created five additional woodcut novels, one of which is *Vertigo* that is regarded as the masterpiece of the artist.

Ward's way of telling a story in pictures and his use of wood engraving in *Vertigo* have been discussed in this article. Using the literature review method, the article aims to analyse Ward's *Vertigo* in terms of technique, storytelling and compositional elements as well as to contribute to Turkish literature on woodcut novel.

Keywords: Lynd Ward, Woodcut Novel, Wordless Novel, *Vertigo*.

Başvuru tarihi: 15.10.2017 – Kabul tarihi: 25.12.2017

* Arş.Gör., Balıkesir Üniversitesi, Baskı Sanatları Bölümü, bbalamber@hotmail.com.

1. Giriş

Grafik sanatlarında özgün bir Dışavurumcu estetik olarak ortaya çıkan *yazısız roman* (*wordless novel*), bir temanın sözcük kullanılmadan yalnızca resimlerle anlatıldığı bir tür hikaye kitabıdır. Yazısız romanın öncüsü Belçikalı sanatçı Frans Masereel'den sonra bu akımı benimseyen sanatçılar, üretimlerinde, çoğunlukla ağaç baskı tekniğinden faydalandığı için ilk olarak *ağaç baskı roman* (*woodcut novel*) terimi benimsenmiştir. Ancak özellikle 1920'li ve 30'lu yıllarda sanatçılar arasında popülerlik kazanmasıyla birlikte bu romanların üretiminde linol oyma, metal oyma, ağaç gravür gibi farklı baskiresim tekniklerinden de yararlanılmıştır. Literatürde *yazısız roman* ve *ağaç baskı roman* terimleri dönüşümlü olarak kullanılmakla birlikte, bu makalede ağırlıklı olarak *ağaç baskı roman* terimi tercih edilmiştir.

Avrupa'da ortaya çıkan ve Alman Dışavurumculuk akımından ilham alan ağaç baskı romanlar çoğunlukla Sosyalist konuları, toplumsal eşitsizlik ve adaletsizlikleri, Kapitalizm'e karşı mücadeleyi konu alır. Dışavurumcu sanatçıların sosyal adaletsizliklere, toplumsal meselelere ve savaşa yönelik öfke ve hayal kırıklıklarını ifade etme aracı olarak kullandığı ağaç oyma başta olmak üzere yüksek baskı teknikleri, ağaç baskı romancılarının da tercihi olmuştur. Frans Masereel'in ağaç oyma tekniğiyle ürettiği ve 1918 yılında yayımlanan *25 İmgeyle Adamın Çilesi* (*25 Images of a Man's Passion*), ilk ağaç baskı roman örneğidir ve bir nevi bu alanda üretilecek olan eserlerin toplumsal ve politik temalarını belirlemiş, ağaç baskı roman akımında arketip yaratmıştır (Willett, 2005:112).

Masereel'den sonra bu akımın Amerika'daki öncüsü olmuş olan Lynd Ward, 1929 yılında ürettiği ilk ağaç baskı romanıyla büyük bir başarı sağlamış ve 1930 ile 1937 yılları arasında 5 tane daha ağaç baskı roman üretmiştir. "Büyük Buhran dönemine denk gelen bu yıllarda yayıncıların tedbirli tavrına rağmen, Ward resimsel hikayelerinin sadece bir sanatçı olarak yeteneğini göstermenin değil, aynı zamanda kişisel ve hümanist düşüncelerini dışavurmanın en iyi yolu olduğuna dair inancını sürdürmüştür" (Beronä, 2009:v). Resimsel hikaye akımını geliştirmeye yönelik gayreti, Ward tarafından grafik sanatlarına yapılmış özgün bir katkıdır. Sanatçı uzun ve ayrıntılı hikaye anlatımı için görsel dağarcık geliştirmeye çalışmış ve görsel açıdan dinamik objeleri, süreklilik gösteren sembolleri ve tematik olaylar dizisini kullanış

biçimiyle birinci sınıf bir öykücülük ortaya koymuştur (Beronä, 2008:81-82). Karikatürist Will Eisner (1996:141) *Graphic Storytelling* adlı kitabında Lynd Ward'dan "belki de o yüzyılın en provokatif grafik öykücüsü" olarak söz eder.

Ward, 'ağaç baskı roman' olarak adlandırmayı tercih ettiği resimsel öykülerinde, Amerika'daki ekonomik ve toplumsal sistemin yarattığı haksızlıkları ve eşitsizlikleri ele almıştır. İlk romanının basıldığı haftaya denk gelen borsa çöküşü, Büyük Buhran döneminin de başlangıcı olmuş ve bu döneme yakından tanıklık eden sanatçı, ağaç baskı romanlarında ağırlıklı olarak bu dönemin etkilerini konu almıştır. "Kimi zaman kendini toplumdan soyutlamış bir sanatçının manevi yalnızlığı ve umutsuzluğu üzerinden, kimi zaman acı ve ıstırap dolu bir yer olarak gördüğü bir dünyaya çocuk getiren bir annenin yaşadığı korkular üzerinden" Buhran döneminin insanlar üzerindeki trajik yansımalarını gözler önüne sermiştir (Beronä, 2009:v). Bu makalenin odağı olan *Vertigo*'da yaşlı ve varlıklı bir beyefendi, bir kız ve genç bir adamın yaşamları üzerinden yine aynı temayı işleyen Lynd Ward, hem hikaye anlatma sanatındaki yeteneğini hem de yüksek baskı tekniğindeki ustalığını ortaya koymuştur. Her biri üzerinde titizlikle düşünülmüş 230 tane ağaç gravürden oluşan bu eser, sanatçının başyapıtı olarak görülmektedir (Beronä, 2008:76).

Türkiye'de pek bilinmeyen ağaç baskı roman akımı üzerine kaynak oluşturmayı amaçlayan bu makale, akımın öncülerinden kabul edilen Lynd Ward'ın *Vertigo* romanını konu almaktadır. Hem sanatçının ağaç gravür tekniğindeki ustalığını hem de baskiresmin resimsel bir hikaye anlatabilmedeki başarısını ortaya koyması bakımından *Vertigo* romanı, sadece Lynd Ward için değil ayrıca ağaç baskı roman akımı için de önemli bir yere sahiptir. Makalede ilk olarak Lynd Ward'ın dünya görüşü, sanatsal pratiği, ağaç baskı roman akımındaki önemi ve romanlarında kullandığı ağaç gravür tekniği hakkında bilgi verildikten sonra *Vertigo* detaylı bir şekilde ele alınacaktır.

2. Lynd Ward'ın Hayatı ve Ağaç Baskı Roman Akımındaki Önemi

Lynd Ward, 1905 yılında Chicago'da dünyaya gelmiştir. Metodist bir papaz olan ve 1920 yılında Amerikan Sivil Haklar Sendikası'nın yönetim kurulu başkanlığını yapmış babası Henry Frederick Ward'ın sosyal aktivist kimliği, Lynd Ward'a toplum bilinci ve aktivizm ruhu aşılamıştır

(Spiegelman, 2010:x). Babasının doğa sevgisini ve toplumsal adaletsizliğe dair kaygısını benimsemiş olan Ward, ağaç baskı romanlarında da bu temalara yer vermiştir (Beronä, 2008:41).

Sanata olan ilgisi çocukluk yıllarında başlayan Lynd Ward, lisedeyken okul gazetesinin ve yıllığının sanat editörlüğünü yapmış ve bu yıllarda linol baskı tekniğini öğrenmiştir. Ardından 1926 yılında New York'taki Columbia Üniversitesi Eğitim Fakültesi'nde sanat eğitimi tamamlayan Ward, yazar eşi May McNeer ile birlikte Almanya'ya taşınmış ve Leipzig şehrindeki National Academy'de grafik sanatları eğitimine başlamıştır (Beronä, 2008:41). Bir yıllık eğitimi sırasında gravür, litografi gibi baskiresim teknikleri dersleri alan Ward, hayatının sonuna dek kendisine ilham kaynağı olmuş Hans Mueller'den ağaç gravür tekniğini öğrenmiştir (Spiegelman, 2010:x). O sene ağaç baskı romanın öncüsü Belçikalı sanatçı Frans Masereel'in *Güneş (The Sun)* (Görsel 1) adlı yazısız romanıyla tanışan Lynd Ward, tamamen siyah-beyaz resimlerle anlatılmış roman fikrinden oldukça etkilenmiştir (Beronä, 2008:41). Ward, 63 adet ağaç baskıdan oluşan *Güneş*'te modern bir İkarus öyküsü anlatan Masereel'in yeteneğine, seçtiği sıradan insan temasına ve ulus ve dil engellerini aşan anlatım gücüne hayran kalmıştır (Spiegelman, 2010:xi; Herb, 2012). Henry Pitz, Almanya'da aldığı eğitimin Ward'ın sanatı üzerindeki etkisini şu sözlerle anlatır:

Columbia'da aldığı eğitim iyiydi ancak Ward'ın sevgileri, sanatın özel ve hayattan kopuk olması gerektiğine vurgu yapan atmosferi sorguluyordu. Fakat Leipzig'de Hans Alexander Mueller, Alois Kolb ve George Mathey gibi profesörlerin öğrencisi olan Ward, sürekli olarak topluma ve hayata nüfuz eden eserlerin üretildiğini görmüştür. Burada, kendi mizacıyla ve becerileriyle örtüşen bir dünya görüşüyle karşı karşıya olduğunu hissetmiştir (Pitz'den akt. Herb, 2016:222).

1927'de ABD'ye döndükten sonra çeşitli kitap ilüstrasyonları yapan Ward, 1929 yılında Alman sanatçı Otto Nüchel'in *Kader (Destiny)* (Görsel 2) adlı yazısız romanıyla tanışmıştır. Nüchel, bu alanda ürettiği tek eseri olan *Kader*'de, Masereel'in ağaç baskı romanı formunu benimsemiş, ancak temayı daha sinematik bir öykü akışıyla daha akıcı ve duygusal şekilde aktarmıştır (Spiegelman, 2010:xi). Ağaç oyma tekniğiyle çalışan Frans Masereel'in aksine, kurşun plaka üzerine kazıma tekniğini benimsemiş olan Nüchel, böylelikle daha detaylı ve tonal değeri olan sahneler yaratabilmiştir. *Kader*'den çok etkilenen Ward, hemen o sene 139 tane ağaç gravürden oluşan *Tanrıların Adamı (Gods' Man)* (Görsel 3 ve 4) romanını üretmiştir

(Spiegelman, 2010:xi). Lynd Ward'ın bu ilk ağaç baskı romanının basıldığı Ekim 1929'da, Büyük Buhran dönemini başlatmış olan borsa çöküşü meydana gelmiştir. Ancak bu kötü zamanlamasına rağmen sonraki dört senede toplam altı edisyonu basılmış ve 20,000'in

Görsel 1. Frans Masereel, *Güneş (The Sun)*, 1919, Ağaç oyma, 11,5 x 9 cm.

Görsel 2. Otto Nückel, *Kader (Destiny)*, 1930, Kurşun plaka üzerine kazıma, 7 x 7 cm, Achenbach Foundation.

Görsel 3 ve 4. Lynd Ward, *Tanrıların Adamı (Gods' Man)*, 1929, Ağaç gravür. © Robin Ward Savage ve Nanda Ward

üzerinde kopyası satılmıştır (Herb, 2012). Avrupa'da geniş kitlelere ulaşım popülarlık kazanmış olan ağaç baskı roman kültürü o dönem Amerika'da oldukça yeni olduğu için Lynd Ward'ın bu ilk romanı büyük bir başarı yakalamış ve ağaç baskı romanın Amerika'daki ilk örneği olmuştur. *Tanrıların Adamı*, Ward'ın bu alanda ürettiği altı eseri arasında en sembolik ve popüler olanıdır (Spiegelman, 2010:xi).

Ward bu ilk ağaç baskı romanıyla grafik sanatlarının hikayesel gücünü ortaya koymuştur. Romanı basan Cape & Smith Yayınevi'nin editörü Robert Ballou, 30 Ağustos 1929 tarihinde Lynd Ward'a yazdığı mektupta, romana dair düşünceleri şöyle ifade etmiştir:

Kitabına ilk defa baştan sona göz attım ve gerçekten hayrete düştüm. Aslına bakarsan, hikaye değerini pek de düşünmeden, büyük ölçüde sadece güzel ağaç gravürlerden ibaret bir koleksiyon olacağını düşünmüştüm fakat kendimi beklenmedik bir duygunun etkisine girmiş halde buldum. Sanki sözcüklerle yazılmış bir hikaye okuyormuşum gibi kesin şekilde akıyordu fakat burada duygu daha keskin ve kıvraktı. Hiç şüphe yok ki senin tekniğin, sözcüklerin sahip olamayacağı hikayesel niteliklere sahip. Her ne kadar kelimenin tam anlamıyla yeni ve epey dehşet (iyi anlamda) bir tecrübe yaşatmış olsa da son sayfayı bitirdiğimde sarsılmış hissettim (Ballou'dan akt. Beronä, 2003:66).

Ward için ağaç baskı roman, babasının dünya görüşünden miras alarak geliştirdiği felsefesiyle son derece örtüşen bir ifade aracı olmuştur. *Tanrıların Adamı*'ndan sonra 1930 yılında *Delinin Davulu (Madman's Drum)*, 1932'de *Zorlu Kutsal Yolculuk (Wild Pilgrimage)*, 1932'de *Prelude to a Million Years (Milyon Yıla Giriş)*, 1936 yılında *Sözleri Olmayan Şarkı (Song Without Words)* ve 1937 yılında *Vertigo* olmak üzere Ward, beş tane daha ağaç baskı romana imza atmıştır (Cohen, 1977:191). Tıpkı Masereelinkiler gibi savaş karşıtı ve sosyalist olan romanlarında, Büyük Buhran'la sonuçlanmış olan kapitalizmin toplumsal değerlerine sık sık karşı çıkmıştır. Temalarında siyasi tarafsızlığı reddeden Lynd Ward, her zaman ülkesindeki toplumsal ve ekonomik atmosfere karşı eleştirel bir tutum içinde olmuştur (Mattingly, 2001:232). Örneğin, *Tanrıların Adamı*'nda kapitalizm sonucu sanatçının halini ve sanat eserinin metalaştırılmasını ele alırken, *Zorlu Kutsal Yolculuk*'ta Buhran döneminde etrafını saran adaletsizliklerden kaçmaya çalışan bir fabrika işçisinin psikolojik tasvirini çizer. Ward'ın ağaç baskı romanlarında onun dünyadaki yoksul insanlara karşı duyarlılığı, insanlık durumuna dair

yaşamı boyunca aradığı cevaplar ve bu arayışını başkalarıyla paylaşması her zaman ön planda olmuştur (Herb, 2012).

Ward, ağaç baskı romanlarında yüksek baskı tekniklerinden biri olan ağaç gravür tekniğini benimsemiştir. Dünyanın gerçekliğini tüm çıplaklığıyla siyah-beyaz anlatmak isteyen Ward'ın ekonomik ve toplumsal çöküşün kıyısındaki bir Amerika tasviri için bu tekniği seçmiş olması şaşırtıcı değildir (Herb, 2012). Almanya'daki eğitimi sırasında ağaç gravür tekniğini öğrenmiş olan sanatçı, Dışavurumculuk akımından etkilenmiştir. "Birçok Dışavurumcu sanatçı, gerçekçi betimlemelerden kaçarak daha ilkel ifade formlarına yönelmiş ve savaşa ve modern kapitalist topluma dair öfkelerini ve acılarını tasvir ederken ortaçağ ağaç baskı sanatının biçimsiz ve kaba yapısından esinlenmiştir" (Willett, 2005:126). Dolayısıyla başta ağaç oyma olmak üzere yüksek baskı teknikleri Dışavurumcularca sıklıkla tercih edilmiştir.

Ward, Frans Masereel'in romanlarında gördüğümüz ağaç oyma (woodcut) tekniğini değil, ağaç gravür (wood engraving) tekniğini kullanmıştır. Enine kesilmiş sert ağaç kalıpların kullanıldığı ağaç gravürde, oyma işlemi yerine gravür gereçleriyle kazıma yapıldığı için çok daha ince ve hassas çizgiler atılabilir ve daha detaylı bir sonuç elde edilebilir. Thomas Bewick, Gustave Doré, Honoré Daumier gibi sanatçıların eserler ürettiği bu tekniği tercih eden Lynd Ward, ağaç baskı romanlarında Frans Masereel'in kaba ve ayrıntısız üslubunun aksine daha incelikli ve detaylı sahneler yaratmıştır.

Görsel 5. Lynd Ward ağaç plakası üzerinde çalışırken.

Ağaç baskı roman akımının Amerika'daki öncüsü olmasının yanı sıra yüzün üzerinde çocuk kitabı resimlendirmiş olan Lynd Ward, kitap ilüstrasyonlarıyla da tanınmaktadır. Landmark Books, Illustrated Junior Library gibi yayınevleri için çocuk kitabı ilüstrasyonları yapmış olan Ward, üretken bir çocuk kitabı sanatçısı olmuştur (Beronä, 2008:41). Bunun yanı sıra Heritage Press'in klasik eserler serisinin resimlendirmelerini de yapmış olan Ward, *The Biggest Bear* (1952) ile 1953 yılında Caldecott Ödülü'ne layık görülmüştür. Ağaç gravür dışında suluboya, yağlıboya, mürekkep, litografi ve mezotint gibi medyumlarda da eserler üretmiş olan sanatçı, 1973 yılında *The Silver Pony* adında 80 mezotintten oluşan bir hikaye kitabı basmıştır (Cohen, 1977:191).

3. Vertigo Romanı

Ward'ın altıncı romanı *Vertigo*, sanatçının başyapıtı olarak görülen muazzam bir kitaptır (Beronä, 2008:76). 230 ağaç gravürden oluşan eseri tamamlaması 2 sene sürmüştür. Hayatları 1929-1934 yılları arasında farklı şekillerde kesişen üç karakterin hikayesini anlatan *Vertigo*, her karakterin yaşamını Buhran'ı temel alarak aktarmakta ve o dönemin birey ve toplum üzerindeki yansımalarını ve etkilerini gözler önüne sermektedir. O dönem korkutucu sayıda insanın yaşamış olduğu işsizlik, borç ve yoksulluğa ayna tutan Ward, *Vertigo* adını seçmesiyle ilgili olarak şunları dile getirmiştir: "Bu isimle ima edilmeye çalışılan şudur: otuzlu yıllarda her bir yanımda gerçekleştiğine tanıklık ettiğimiz şeyin mantığa aykırılığı, başımızı döndürmeye ve duygularımızı büyük umutlardan hızla umutsuzluğun derinliklerine doğru sürüklemeye yetmiştir" (Ward, 1974:204). Buhran döneminde yazılmış bir proleterya öyküsü olan *Vertigo*, Ward'ın kapitalist bir sistemin ölmekte oluşunu siyasi olarak ilan ettiği bir eserdir (Beronä, 2008:76).

Roman; *Kız*, *İhtiyar Beyefendi* ve *Genç Adam* başlıklarıyla bölümlere ayrılmış üç karakterin hikayesini konu alır. *Vertigo*'daki olaylar örgüsü, oldukça karmaşık şekilde işlenmiştir. Yaşamları belli noktalarda kesişen bu üç karakterin draması, okuyucuyu sürekli olarak kitabın eski sayfalarına tekrar baktıracak bir üslupla anlatılmıştır (Beronä, 2009:vi). Sayfaları numaralandırmak istemeyen sanatçı, bu üç karakteri kendi bölümleri içinde anlatmayı tercih etmiş ve her karakteri belli bir zaman diliminde anlatmıştır. Örneğin kızın hikayesi, 1929-1935

yıllarını kapsayacak şekilde aktarılırken, ihtiyarın hikayesi 12 aylık, genç adamınki ise bir haftalık bir süreci kapsamaktadır. Dolayısıyla okuyucu, karakterlerin hayatları şekillendikçe ve hikaye çözüldükçe kitabın eski sayfalarını tekrar çevirerek doğrusal bir zaman çizgisinde olayların ne zaman gerçekleştiğini anlamaya çalışır. “Her bölüm arasında bağlantı kurma arayışı içinde okuyucu, Ward’ın tabiriyle ‘engin, karmaşık ve kişiler üstü toplumsal güçlerin pek çok bireyin yaşamı üzerindeki bariz etkisi’ sonucu yıkılmış hayatlar ve hayallerin hikayesiyle baş başa kalır” (Spiegelman, 2010:xvii).

Görsel 6. Lynd Ward, *Vertigo*, “Kız” bölümünden, 1937, Ağaç gravür. © Robin Ward Savage ve Nanda Ward

Konser kemancısı olma hayali kuran kızın hikayesiyle başlayan kitapta, 1929 yılında gerçekleşen borsa çöküşünün ardından başlayan ekonomik kriz sonrası kızın hayatında değişimler başlar. Kitabın diğer karakteri genç adamla aralarındaki duygusal ilişki de bu durumdan etkilenir. Adamın kızla evlenebilmesi için iş bulması gerekir ve dolayısıyla adam iş bulma umuduyla başka şehre gider. Fakat uzunca bir süre denemesine rağmen iş bulamadan geri döner ancak kızın karşısına bu utançla çıkmak istemez. O sırada kızın başına trajik olaylar gelmiştir. İşten çıkarılan babası intihar girişiminde bulunur ancak o sırada içeriye kızının girmesiyle heyecana kapılır ve silahı farklı yöne ateşlediği için kör kalır. Diğer taraftan varlıklı ihtiyar adam, etrafında olup bitenden bihaber yaşamını sürdürürken, şirketinin kazancında meydana gelen düşüşle hemen fabrika müdürlerine çalışanları işten çıkarmalarını emreder.

Bunun üzerine işçileri grev başlattığında, üst düzey hükümet yetkililerini araya sokar ve Milli Muhafızlar bir gece gelip grevdeki işçileri öldürür. Fakat ihtiyar adamın sağlığı kötüye gitmektedir. Adamın doktorları, o sırada malikanenin önünden geçmekte olan genç adamı görür ve para karşılığı kan vermeye ikna eder. Bu sayede eline bir miktar para geçen genç adam, hemen sevgilisinin yanına gider. Ancak roman mutlu sonla bitmez. Kitabın son sahnesinde, genç çifti lunaparktaki bir hız treninde birbirlerine sarılmış vaziyette hızla karanlığa doğru sürüklenirken görürüz. Bu sahneyle Ward, geleceğe dair ne denli umutsuz olduğunu göstermektedir.

Bu romanın dikkat çekici özelliklerinden biri, Ward'ın ağaç gravürlerinde kalıpların kenarlarını sınırlandırmamayı tercih etmesi ve kompozisyonun kenarlarında boş alanlara yer vermesidir (Beronä, 2009:vii). Özellikle *Gods' Man*, *Madman's Drum* ve *Wild Pilgrimage*'da yaptığı gibi kompozisyonu tamamlamaya çalışmayan sanatçı, böylelikle ağaç kalıbın sınırlarından kurtulmuş ve daha dinamik sahneler yaratabilmiştir. Baskı boyutlarında da farklı bir yaklaşım deneyen sanatçı, her sayfada o sahnenin dramasını vurgulayacak şekilde boyutlandırma yapmayı tercih etmiştir. Bunu en belirgin şekilde ihtiyar beyefendinin yönetim kurulu üyeleriyle yaptığı toplantıda ve müdürlerle yaptığı telefon konuşmalarında görebiliriz. Örneğin, toplantı sahnesinde (Görsel 7) şirketin kazancındaki düşüşün endişesini yaşayan üyelerin ve ihtiyar beyefendinin tedirginliğini ve paniğini aktarırken, her üyenin portresine küçük boyutlarda (5 x 5 cm) ayrı ayrı yer vermiştir.

Görsel 7. Lynd Ward, *Vertigo*, "İhtiyar Beyefendi" bölümünden, 1937, Ağaç gravür. © R. Ward Savage ve N. Ward

Ward'ın romanda hem kalabalık hem de tek figürlü sahnelerdeki detaycılığı dikkat çekicidir (Beronă, 2008:76). Sanatçı anlatım kabiliyetinin yanı sıra, ağaç gravür tekniğindeki ustalığıyla da yeteneğini ortaya koymaktadır. Tekniğin kalıp üzerinde çok ince ve kesin çizgiler atmaya imkan tanınması, sanatçıya sahnelerini ayrıntılı bir şekilde işleyebilme özgürlüğü sunmuştur. Öte yandan siyah-beyazın gücünü de çok etkili şekilde kullanmayı başarmış olan sanatçı, kompozisyonlarında oldukça dramatik ışık-gölgeler yaratmıştır. Keskin ışık-gölge oyunları ile dönemin kasvetli atmosferine vurgu yapan, karanlığa gömülmüş sahnelerde, ne zaman gündüz ne zaman gece olduğunu ayırt etmek güçtür.

Görsel 8 ve 9. Lynd Ward, *Vertigo*, "Kız" bölümünden, 1937, Ağaç gravür. © Robin Ward Savage ve Nanda Ward

Beronä (2008:76-78), romanını üç karakterle sınırlandıran Ward'ın bu sayede onları daha bütünsel bir şekilde tasvir edebilmiş ve aralarındaki zıtlıkları ve kıyaslamaları kolaylıkla aktarabilmiş olduğunu ifade etmiştir. Şöyle devam eder:

Örneğin, yaşlı adamın tamamen çıplak şekilde resmedilmiş vücudu, kollarını coşkuyla yukarı kaldırmış kızın çıplak figürüyle direkt bir kontrastlık içindedir. Adamın kırışmış ve sarkık derisi, üzerinde sanki kemiklerinden aşağı dökülen bir pardösü varmış gibi durmaktadır. Kız ise, aksine, kollarını coşkuyla havaya kaldırırken, sanki her an sayfanın dışına çıkacakmış gibi enerji doludur. Kız, sembolik olarak, gençliğin coşkusunu ve Birinci Dünya Savaşı sonrasındaki umutlu geleceği temsil eder. Romandaki kız ve genç adam karakterleri kitabın başlarında bu gelecek rüyalarını paylaşır ve hiçbir şeyin umutlarını yıkamayacağından emin şekilde, umarsızca dans ederler. Bu genç karakterlerin dünyaları, bulutlara kadar yükselen bir hız treninin olduğu bir lunapark olarak tasvir edilmiştir (Görsel 8). Fakat Buhran çağının başlangıcını sembolize eden ve en sonunda hayatlarına trajedi getirecek bir fırtına ile neşeleri bölünür (Görsel 9).

Kitap tam bu noktada özellikle romanın genç çifti için trajedinin başladığı noktadır. Bundan sonra hayatlarında dramatik değişimler gerçekleşir. Roman ilerledikçe genç kız ve adamın Büyük Buhran nedeniyle bireyselliklerini nasıl kaybettikleri ve gıda, giyecek ve barınak gibi en temel ihtiyaçları için yardım kuyruklarında bekleyen umutsuz kadın ve erkeklerin oluşturduğu kimliksiz kalabalıktan biri olmaya nasıl itildikleri gözler önüne serilir (Beronä, 2008:78). Kızın hikayesi, en son polis gözetmenliğinde ekmek kuyruğunda beklerken sona erer.

Kitabın başındaki coşku ve gençlik enerjisini tamamen yitirmiş, umutsuz ve bitkin şekilde sırada bekleyen genç kız, sıradaki diğer insanlardan seçilemeyecek kadar anonim bir karaktere dönüşmüştür (Görsel 10).

Görsel 10. Lynd Ward, *Vertigo*, “Kız” bölümünden, 1937, Ağaç gravür. © Robin Ward Savage ve Nanda Ward
Görsel 11. Lynd Ward, *Vertigo*, “İhtiyar Beyefendi” bölümünden, 1937, Ağaç gravür. © R. Ward Savage ve N. Ward

Vertigo'daki ihtiyar beyefendi karakteri, o dönemdeki varlıklı ve nüfuzlu kişilerin kültürel bir sembolü olarak tasvir edilmiştir. O dönemin zengin soylu kişilerinin giydiği kıyafetleri giymektedir. Sanat eserine üzerindeki fiyat etiketine göre değer biçer (Görsel 11) ve hayırseverliği muhtaç insanlara Şükran Günü'nde yemek sepeti dağıtmaktan ibaret görür. Kış gelip tüm şehir karlarla kaplandığında yaşlı beyefendi, palmye ağaçlarıyla çevrili ıssız bir plajda güneşlenmek üzere trenle güneye gider. Bütün bunları yaparken tek başınadır; öyle ki zenginlik içindeki bu adamın yalnızlığı ona üzülmemize ve şefkat duymamıza yol açar. Fakat bölümlerledikçe adamın tamamen efendi-köle ilişkisine dayalı sanayi sisteminin tipik bir ürünü olduğu ortaya çıkar (Beronä, 2008:78). Romanın ilerleyen bölümlerinde adının (“Eagle Corporation of America”-Amerikan Kartal Şirketi) olduğu anlaşılan şirketi zarar etmeye başladığında, hemen müdürlerine telefon açarak, önce tüm maaşlarda yüzde yirmi kesinti yapılmasını, ardından gece

vardiyasında çalışanların işine son verilmesini emreder. İşten çıkarılanlardan biri de genç kızın babasıdır ve bu olay, adamın başarısız bir intihar girişimi sonucu kör kalmasına ve kirayı ödeyemediği için tahliye edilmelerine neden olur.

Maaşların düşürülmesi ve işten çıkarılmalar nedeniyle çalışanlar grev başlatırlar. Şirketi bu tehlikeyle karşı karşıya kalan yaşlı adamın parayla tuttuğu haydutlar gece vakti ellerinde sopa ve silahlarla sendika binasını basıp yöneticilerini döverek öldürürler (Görsel 12). Hemen ardından yaşlı adam, tanıdığı politikacıları devreye sokar. Bunun üzerine Milli Muhafızlar, ellerinde süngülerle grev alanına yollanır ve protestoculara uygulanan sert müdahalelerle grev kanlı bir şekilde sonuçlanır (Görsel 13).

Kitabın son sahnesi, daha önce de bahsedildiği üzere, Ward'ın geleceğe dair umutsuzluğunu yansıtan, her şeyin daha da kötüye gideceğini ima eden bir sahnedir. Her ne kadar birbirini seven genç kız ve adamın tekrar kavuşmuş olması okuyucu olarak bizi umutlandırırsa da, lunapark treninin içinde dehşetle birbirlerine sarılmış olmaları ve trenin hızla karanlığın içine girmek üzere olması, kötü ve korkunç şeylerin habercisidir (Görsel 14).

Görsel 12-13. Lynd Ward, *Vertigo*, “İhtiyar Beyefendi” bölümünden, 1937, Ağaç gravür

© Robin Ward Savage ve Nanda Ward

Görsel 14. Lynd Ward, *Vertigo*, son sahne, 1937, Ağaç gravür. © Robin Ward Savage ve Nanda Ward

Ward'ın *Vertigo*'da yararlandığı dikkat çekici unsurlardan biri, hikayedeki eksik parçaları tamamlayabilmemiz adına, tabelalardan, manşetlerden, ilanlardan ve pankartlardan yararlanmış olmasıdır. Bu öğeler, hikayenin anlaşılmasına katkı sağlamış ve her karakterin öyküsünü tamamlayabilmemize yardımcı olmuştur (Beronä, 2008:81). Grevdekiler ellerindeki pankartlarda, şirket müdürünün işten çıkarmalarla ilgili panoya astığı ilanda, ordunun karakter sahibi genç erkekleri askere çağırdığı ilanlarda, genç adamın gittiği iş bulma ofisinin tabelasında ve daha birçok sahnede, Ward'ın yazıdan yararlandığı görülmektedir. Yazı ve görselin karşılıklı dayanışma içinde olduğu *Vertigo*, bu özelliğiyle, grafik romanla yakınlığını ortaya koymaktadır (Beronä, 2008:82).

4. Sonuç

1920'li ve 30'lu yıllarda Dışavurumculuk akımının, sessiz sinemanın ve karikatürün etkisiyle ortaya çıkmış olan ağaç baskı roman, yazı kullanmadan sadece görsel olarak hikaye anlatma sanatıdır ve ağırlıklı olarak Birinci Dünya Savaşı sonrasında yaşanan ekonomik ve toplumsal meseleleri konu alarak kendine özgü bir anlatım dili yaratmıştır. Frans Masereel'in

öncülük ettiği bu akım, her ne kadar çok uzun ömürlü olmamışsa da, geniş kitlelere ulaşmayı ve kimi sanatçıların bu alana ilgi duymasını sağlamayı başarmıştır. Ağaç baskı romanın anlatım diline ve gücüne hayran kalmış bu sanatçılardan biri Lynd Ward'dır. Yirmili yaşlarının başında grafik sanatlar eğitimi almak üzere Almanya'ya gittiğinde Masereel'in bir ağaç baskı romanıyla tanışan Lynd Ward, ağaç baskı romanın Amerika'daki öncüsü sayılmaktadır ve eserleriyle günümüz grafik romanına yön vermiştir.

1929-1937 yılları arasında altı tane ağaç baskı roman üretmiş olan Ward, o dönem tecrübe etmekte olduğu toplumsal, politik ve ekonomik meseleleri konu almıştır. Babasından miras kalan sosyal aktivist kimliğini ortaya koyduğu eserlerinde, kapitalist sisteme dair eleştirilerini, Büyük Buhran döneminin yarattığı ekonomik çöküşün bireyler üzerindeki etkilerini ve bu sistemdeki adaletsizlikleri ve haksızlıkları dile getirmiştir. Bu makalede ayrıntılı olarak ele alınmış olan altıncı ve son romanı *Vertigo*'da, bu endişelerini üç karakter üzerinden aktarmaktadır.

Resimsel hikaye anlatma akımını geliştirmeye yönelik gayretiyle Lynd Ward'ın grafik sanatlarına özgün bir katkı yaptığı görülmektedir. Ürettiği son ağaç baskı roman olan *Vertigo*, sanatçının hem ağaç gravür tekniğindeki hem de resimsel hikaye anlatmadaki dehasını ortaya koymasından ağaç baskı roman akımı için önemli bir eserdir. Eserin, okuyucu olarak bizlere, sanatçının yaşadığı Buhran çağının toplum ve bireyler üzerindeki trajik etkilerini göstermedeki gücü dikkat çekicidir. Öte yandan yazısız bir kitap olmasına karşın akıcı, anlaşılır ve sürükleyici bir üsluba sahip olduğu görülmektedir. Lynd Ward'ın bu akıcılığı ve anlaşılabilirliği sağlayabilmek için sembolik motiflerden yararlandığını söylemek mümkündür.

Ward'ın ağaç gravür tekniğindeki ustalığı ve detaycılığı, görsel açıdan zengin ve ayrıntılı kompozisyonlar yaratmasını sağlamıştır. Kompozisyonlarında yararlandığı keskin ışık ve gölge, dönemin kasvetli ve karanlık atmosferini güçlü şekilde yansıtabilmiştir. Derinlik ve hareket hissiyle ve romandaki insanların dinamik jest ve mimikleriyle dönemin dramasını okuyucuya aktarabilmiştir. Lynd Ward'ın romanlarını 'okurken', her ne kadar aradan seksen sene geçmiş ve konu ettiği savaş ve ekonomik kriz dönemi çoktan geride kalmış olsa da, anlatılan hikayelerle empati kurabilir ve günümüz dünyasının ekonomik, toplumsal ve politik meseleleriyle

benzerlikler kurabiliriz. Bu da Lynd Ward'ın ağaç baskı romandaki hikaye anlatma kabiliyetinin ve hikayelerinin evrenselliğinin ve zamansızlığının en güçlü kanıtıdır.

Kaynakça

- Beronä, D. (2003). "Wordless Novels in Woodcuts". *Print Quarterly*, Cilt 20, Sayı 1, 61–73.
- Beronä, D. (2008). *Wordless Books: The Original Graphic Novels*, New York: Abrams Books.
- Beronä, D. (2009). "Introduction", *Vertigo: A Novel in Woodcuts*, New York: Dover Publications, s. v–ix.
- Cohen, M. (1977). "The Novel in Woodcuts: A Handbook". *Journal of Modern Literature*, Cilt 6, Sayı 2, s.171-195.
- Eisner, W. (1996). *Graphic Storytelling and Visual Narrative*, Tamarac: Poorhouse Press.
- Herb, S. (2016). "The Continuing Influence of Graphic Novelist and Children's Book Illustrator: Lynd Ward", *Frontiers in American Children's Literature*, ed. Dorothy Clark ve Linda Salem, s. 207-228.
- Mattingly, P. H. (2001). *Suburban Landscapes: Culture and Politics in a New York Metropolitan Community*, Baltimore: John Hopkins University Press.
- Pitz, H. C. (1955). "The Illustrations of Lynd Ward". *American Artist*, Cilt 19, Sayı 3, Mart, s. 32-37.
- Spiegelman, A. (2010). "Reading Pictures", *Lynd Ward: God's Man, Madman's Drum, Wild Pilgrimage* içinde, ed. Art Spiegelman, New York: Library of America, s. ix–xxv.
- Ward, L. (1974). *Storyteller Without Words: The Wood Engravings of Lynd Ward with Text by the Artist*, New York: Harry N Abrams Inc.
- Willett, P. (2005). "The Cutting Edge of German Expressionism: The Woodcut Novel of Frans Masereel and Its Influences", *A Companion to the Literature of German Expressionism*, der. Neill H. Donahue, New York: Camden House, s. 111-134.

İnternet Kaynakları

Herb, S. (2012). <http://voicesweb.org/lynd-ward-art> Erişim tarihi: 30.09.2017.

Görsel Kaynaklar

Görsel 1. Frans Masereel, "Güneş", 1919, Ağaç Oyma.
<https://en.0wikipedia.org/index.php?q=aHR0cHM6Ly9lbi53aWtpcGVkaWEub3JnL3dpa2kvRmlsZTpGcmFuc19NYXNlcmVlbF8oMTkxOSlFRGllX1NvbW5lX3NlbGYtcG9ydHJhaXQuanBn>, Erişim tarihi: 28.09.2017.

Görsel 2. Otto Nüchel, "Kader", 1930, Kurşun Plaka Üzerine Kazıma. <https://art.famsf.org/otto-n%C3%BCckel/third-image-thirteen-mother-chapter-3-book-destiny-novel-pictures-otto-n%C3%BCckel-new-york>, Erişim tarihi: 28.09.2017.

Görsel 3. Lynd Ward, *Tanrıların Adamı (Gods' Man)*, 1929, Ağaç gravür. © Robin Ward Savage ve Nanda Ward.

Görsel 4. Lynd Ward, *Tanrıların Adamı (Gods' Man)*, 1929, Ağaç gravür. © Robin Ward Savage ve Nanda Ward.

Görsel 5. Lynd Ward plakası üzerinde çalışırken.
<https://worldlibraries.dom.edu/index.php/worldlib/rt/printerFriendly/95/32>

Görsel 6. Lynd Ward, *Vertigo*, "Kız" bölümünden, 1937, Ağaç gravür. © Robin Ward Savage ve Nanda Ward.

Görsel 7. Lynd Ward, *Vertigo*, "İhtiyar Beyefendi" bölümünden, 1937, Ağaç gravür. © R. Ward Savage ve N. Ward.

Görsel 8. Lynd Ward, *Vertigo*, "Kız" bölümünden, 1937, Ağaç gravür. © Robin Ward Savage ve Nanda Ward.

Görsel 9. Lynd Ward, *Vertigo*, "Kız" bölümünden, 1937, Ağaç gravür. © Robin Ward Savage ve Nanda Ward.

Görsel 10. Lynd Ward, *Vertigo*, "Kız" bölümünden, 1937, Ağaç gravür. © Robin Ward Savage ve Nanda Ward.

Görsel 11. Lynd Ward, *Vertigo*, "İhtiyar Beyefendi" bölümünden, 1937, Ağaç gravür. © R. Ward Savage ve N. Ward.

Görsel 12. Lynd Ward, *Vertigo*, "İhtiyar Beyefendi" bölümünden, 1937, Ağaç gravür. © Robin Ward Savage ve Nanda Ward.

Görsel 13. Lynd Ward, *Vertigo*, "İhtiyar Beyefendi" bölümünden, 1937, Ağaç gravür. © Robin Ward Savage ve Nanda Ward.

Görsel 14. Lynd Ward, *Vertigo*, son sahne, 1937, Ağaç gravür. © Robin Ward Savage ve Nanda Ward.